

OTWARCIE WYSTAWY „«RAMIĘ KRZEP –
OJCZYŹNIE SŁUŻ». 135. ROCZNICA POWSTANIA
SOKOLSTWA POLSKIEGO W AMERYCE”,
WARCA, 16 WRZEŚNIA 2022 R.

W piątek, 16 września 2022 r. w Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce niedaleko Warszawy miał miejsce wernisaż wystawy czasowej pt. „«Ramię krzep – Ojczyźnie służ». 135. rocznica powstania Sokolstwa Polskiego w Ameryce”, przygotowanej przez Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Partnerami wystawy są – wspomniane Muzeum w Warce oraz Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, natomiast patronat honorowy nad ekspozycją objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda.

Celem wystawy, otwartej w rocznicę założenia pierwszego gniazda „Sokoła” w Ameryce (Chicago), jest przybliżenie możliwie jak najszerszemu gronu odbiorców historii jednej z najbardziej zasłużonych organizacji polonijnych w USA. Ekspozycję tworzą niezwykle cenne dokumenty i artefakty powstałe od schyłku XIX do początku XXI w. Są one świadectwem narodzin ruchu sokolego w Ameryce i jego wkładu w odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r. Wystawa ukazuje jego założenia ideowe, łączące sprawność fizyczną z kształtowaniem świadomości narodowej wśród Polonii amerykańskiej, wyrażające się w hasle „Ramię krzep – Ojczyźnie służ”.

W latach 1917–1919 do tworzonej we Francji armii gen. Józefa Hallera, a wraz z nią do Polski, przybyło około 5–6 tys. ochotników – członków struktur Związku Sokolów Polskich w Ameryce (od 1925 r. nowa nazwa: Sokolstwo Polskie w Ameryce). Wzięli oni udział w wykuwaniu i obronie polskiej niepodległości.

W Sokolstwie swoją przygodę ze sportem rozpoczynało wielu zawodników o światowej sławie, takich jak: czterokrotny mistrz świata w boksie wagi średniej Stanisław Kiecal (nazywany „The Michigan Assassin”), jeden z najbardziej znanych i utalentowanych baseballistów wszech czasów, zawodnik St. Louis Cardinals Stan Musial czy lekkoatletka i czternastokrotna mistrzyni świata Stanisława Walasiewicz.

Gości uroczystości powitała dyrektor Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce Iwona Stefaniak. Następnie przewodniczący Kolegium IPN prof. Tadeusz Wolsza odczytał list marszałek Sejmu RP Elżbiety Witek. Listy do uczestników wernisażu skierowali również marszałek Senatu RP Tomasz Grodzki, wicepremier i minister obrony narodowej Mariusz Błaszczak, wicepremier i minister kultury i dziedzictwa narodowego Piotr Gliński, minister edukacji i nauki Przemysław Czarnek oraz marszałek województwa mazowieckiego Adam Struzik.

Prezes Instytutu Pamięci Narodowej dr Karol Nawrocki w wystąpieniu z okazji otwarcia wystawy podkreślił historyczne znaczenie i zasługi polskiego ruchu sokolego w Ameryce w odzyskaniu przez Polskę niepodległości oraz kultywowaniu języka i tradycji narodowych. Podziękował także za zaufanie okazane Instytutowi przez Sokolstwo Polskie w Ameryce, czego wyrazem było przekazanie zbiorów organizacji do Archiwum IPN. „Dzielimy się tym nabytkiem z Państwem. Instytut Pamięci Na-

Powitanie gości przez dyrektor Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce Iwonę Stefaniak. Fot. Paweł Zielony

rodowej stoi na straży pamięci o dumnym, pięknym Polskim Narodzie” – zaznaczył w swoim przemówieniu.

Podczas uroczystości głos zabrał również gość specjalny – prezes Polish Falcons of America Timothy L. Kuzma, który w skrócie nakreślił dzieje Sokolstwa Polskiego oraz podziękował za przejęcie i zabezpieczenie przez IPN cennej kolekcji. Z kolei dyrektor Archiwum IPN Marzena Kruk, zapraszając do obejrzenia wystawy, zwróciła uwagę na unikatowość zbiorów Sokolstwa. Wyraziła też nadzieję, że przygotowana ekspozycja przyczyni się do poszerzenia wiedzy nie tylko o historii całej organizacji, lecz także o zasługach poszczególnych jej członków w budowaniu patriotycznych postaw wśród polskiej emigracji w Ameryce.

Wernisaż uświetnił występ Moniki Kuczery i Zuzanny Całki, które wykonały utwory skomponowane przez Ignacego Jana Paderewskiego, pieśń *Hej, Orle Białe! Hymn bojowy poświęcony Armii Polskiej*, do której słowa i muzykę również napisał Paderewski, a także *Marsz Sokolów* z tekstem pisarza Jana Lama i muzyką Wilhelma Czerwińskiego – kompozytora oper i operetek. Z kolei uczennica IV klasy Liceum Ogólnokształcącego im. Piotra Wysockiego w Warce Weronika Mućka zadeklamowała – napisany z okazji piętnastolecia powstania gniazda nr 7 w Nowym Jorku – wiersz *Pieśń dla Sokolów polskich w Nowym Jorku* autorstwa Marii Konopnickiej, honorowej członkini Sokolstwa.

Uroczystości otwarcia wystawy towarzyszyły pokazy akrobatyki tria KET z Ropczyc – finalistek programu telewizyjnego „Mam Talent”, reprezentantek kadry narodowej i aktualnych mistrzyń Polski, których trenerką jest wychowanka Towarzystwa

Wystąpienie prezesa IPN dr. Karola Nawrockiego podczas uroczystego otwarcia wystawy „«Ramię krzep – Ojczyźnie służ». 135. rocznica powstania Sokolstwa Polskiego w Ameryce”. Fot. Paweł Zielony

Wystąpienie prezesa Polish Falcons of America Timothy'ego L. Kuzmy. Fot. Paweł Zielony

**Dyrektor Archiwum IPN Marzena Kruk oprowadza gości po ekspozycji.
Fot. Paweł Zielony**

Gimnastycznego „Sokół” Regina Małek, a także pokaz akrobatyki powietrznej w wykonaniu Aleksandry Szczypek z Elite Talent Club – finalistki programu „Mam Talent”, wychowanki Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie, byłej reprezentantki Polski, wielokrotnej medalistki mistrzostw Polski i turniejów międzynarodowych w akrobatyce sportowej. Dla gości były także inne atrakcje: pokaz broni przygotowany przez Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Lublinie, piknik edukacyjny z licznymi konkursami historycznymi oraz gry i zabawy dla młodzieży szkolnej.

„«Ramię krzep – Ojczyźnie służ». 135. rocznica powstania Sokolstwa Polskiego w Ameryce” to wystawa wewnętrzna przygotowana w sposób nowoczesny, która w atrakcyjny i przystępny sposób przedstawia historię organizacji, przybliża sylwetki jej znanych członków, ukazuje osiągnięcia sokołów w sferze wychowania i edukacji patriotycznej młodzieży, a także sukcesy sportowe. Ekspozycja jest oparta przede wszystkim o wybrane eksponaty spośród licznych materiałów przekazanych do Archiwum IPN w Warszawie przez Sokolstwo Polskie w Pittsburghu w 2019 r. Ze Stanów Zjednoczonych do Polski przyplłynęły wówczas – w ramach realizacji postanowień umowy o współpracy zawartej przez kierownictwa obu instytucji – aż dwie tony różnych materiałów archiwalnych i obiektów muzealnych.

Na wystawie można podziwiać blisko czterysta eksponatów, wśród których znalazły się: list przewodniczącej Polskiego Białego Krzyża Heleny Paderewskiej do Agnieszki

Wystawa „«Ramię krzep – Ojczyźnie służ». 135. rocznica powstania Sokolstwa Polskiego w Ameryce”. Fot. Paweł Zielony

Wisły – działaczki niepodległościowej, organizatorki akcji rekrutacyjnej do Armii Polskiej we Francji i sanitariuszki Polskiego Białego Krzyża; mundur Polskiego Białego Krzyża należący do Agnieszki Wisły; ordery i odznaczenia; sztandary; prasę; plakaty; fotografie, w tym niezwykle zdjęcia panoramiczne przedstawiające członków Związku Sokółów Polskich i ochotników do Armii Polskiej we Francji; „Memoriał do cywilizowanych narodów świata w sprawie Polski” z końca 1914 r., przekazany na początku następnego roku przez ZSP prezydentowi Stanów Zjednoczonych Woodrowowi Wilsonowi oraz wszystkim ambasadorom rezydującym w Waszyngtonie. Ponadto można obejrzeć zrekonstruowane stanowisko pracy Teofila A. Starzyńskiego – pułkownika Wojska Polskiego oraz wieloletniego prezesa Sokolstwa Polskiego. Ekspozycję uzupełniają interaktywne pulpity i projekcje multimedialne. Jedną z nich jest fabularyzowany dokument zrealizowany z okazji piętnastolecia rozpoczęcia rekrutacji do Armii Polskiej we Francji, przeprowadzonej w USA podczas I wojny światowej.

Prezentowaną w wareckim Muzeum ekspozycję dopełnia oddzielna, zewnętrzna wystawa, która w dniach 10–30 września 2022 r. była eksponowana przy kościele akademickim św. Anny w Warszawie.

Wystawa poświęcona historii Sokolstwa Polskiego w Ameryce została zorganizowana w miejscu nieprzypadkowym. Muzeum w Warce patronuje bowiem Kazimierz Pułaski, bohater dwóch narodów – polskiego i amerykańskiego. W jego osobie, niczym w soczewce, skupiają się ideały, które również przyświecały ruchowi sokolemu za

oceanem u zarania jego działalności i stanowiły istotę działania organizacji – walka o wolność i niepodległość oraz troska o rozwój duchowy i fizyczny młodzieży polskiej. To wszystko można streścić w dewizie pochodzącej jeszcze z początków formowania się galicyjskiego sokolstwa, a patronującej omawianej tu ekspozycji: „Ramię krzep – Ojczyźnie służ”.

Anna Lasek

ORCID: 0000-0003-0044-2872